

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ/CRIMINAL LAW/УГОЛОВНОЕ ПРАВО

<https://doi.org/10.59546/18290744-2024.10-12-38>

ԱՐՄԱՆ ԲԱԲԱԽԱՆՅԱՆ

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի դատավորի օգնական,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի դասախոս

ARMAN BABAKHANYAN

Assistant to the Judge of the Criminal Chamber of the RA Cassation Court,
Lecturer at YSU Chair of Criminal Law

АРМАН БАБАХАНИЯН

Помощник судьи Уголовной палаты Кассационного суда РА,
Преподаватель кафедры уголовного права ЕГУ

**ՔՐԵԱԿԱՆ ԵՆԹԱՄՇԱԿՈՒՅԹԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ ԵԶՐՈՒՅԹՆԵՐԻ
ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ**

**SOME KEY ISSUES FOR THE LEGISLATIVE ENACTMENT OF TERMS
CHARACTERIZING CRIMINAL SUBCULTURE**

**НЕКОТОРЫЕ КЛЮЧЕВЫЕ ВОПРОСЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО
ЗАКРЕПЛЕНИЯ ТЕРМИНОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИХ КРИМИНАЛЬНУЮ
СУБКУЛЬТУРУ**

Ներածություն

Քրեական ենթամշակույթի դեմ պայքար մղելու համար անհրաժեշտ քրեաիրավական նորմերին վերաբերող հիմնախնդիրների ուսումնասիրության ընթացքում, ի թիվս այլնի, էական նշանակություն ունի նաև նշված ենթամշակույթը բնութագրող եզրույթների օրենսդրական ամրագրման հիմնախնդիրները քննարկման առարկա դարձնելը:

Սույն հոդվածում անդրադարձ է կատարվել Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքում¹ (այսուհետ նաև՝ գործող Օրենսգիրք) կիրառված հանցավոր ենթամշակույթ և քրեական ենթամշակույթ եզրույթներին ու դրանց հարաբերակցության հարցին: Բացի դրանից՝ փորձ է կատարվել հստակեցնել գողական խոսվածքի՝ գողական աշխարհում կիրառվող եզրույթների օրենսդրական մակարդակում օգտագործման թույլատրելիության սահմանները:

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 2021 թվականի մայիսի 5-ին, ուժի մեջ է մտել 2022 թվականի հուլիսի 1-ին, Միասնական կայք 2021.05.17-2021.05.30, Պաշտոնական հրապարակման օրը՝ 27.05.2021:

Հիմնական հետազոտություն

Քրեական ենթամշակույթը բնութագրող եզրույթների օրենսդրական ամրագրման հիմնահարցերի քննարկման շրջանակում, առաջին հերթին, հարկ է անդրադառնալ հանցավոր ենթամշակույթ և քրեական ենթամշակույթ եզրույթներին ու դրանց հարաբերակցությանը:

Ենթամշակույթը վարքագծի նորմերի և կանոնների, ավանդույթների, սովորույթների և արտաքին հատկանիշների համակցություն է, որոնք գոյություն ունեն մարդկանց որոշակի սոցիալական միկրոխմբում, որոնք միավորված են ինչ-որ ընդհանուր շահերով (մասնագիտական կամ այլ), պաշտպանվում են այս խմբի բոլոր անդամների կողմից և տարբերվում են հասարակությունում, ընդհանուր առմամբ, ընդունված շահերից: Ենթամշակույթը սովորաբար սահմանվում է որպես ընդհանուր համոզմունքների, հարաբերությունների և խորհրդանիշների համակարգ, որը տարբերակում է որոշակի միկրոխմբին մշակութային մեծ համայնքի շրջանակում²: Ենթամշակույթների, այսինքն՝ վարքագծի նորմերի, լեզվական կարգավորումների, ատրիբուտների, որոշակի բարոյական և նյութական արժեքների առկայությունը հանդիսանում են բնակչության՝ տարբեր սոցիալական և մասնագիտական խմբերի ու շերտերի գործունեության սոցիալ-հոգեբանական օրինաչափություններից մեկը³:

Այսպես, հանցավոր ենթամշակույթ եզրույթը գործող Օրենսգրքում օգտագործվում է միայն 238-րդ հոդվածում նախատեսված հանցակազմում (անչափահասին հանցանքի կատարմանը հակելը կամ դրան մասնակից դարձնելը), որով քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված 18 տարին լրացած անձի կողմից անչափահասին հանցագործության հմտություններ սովորեցնելու, անչափահասի մեջ հանցավոր գաղափարախոսություն, հանցավոր ենթամշակույթի ավանդույթներ, հանցավոր վարքագծի կանոններ կամ սովորույթներ սերմանելու կամ հանցանքներ կատարելու քարոզի, ինչպես նաև անչափահասի նախաձեռնությամբ իր կամ այլ անձի կողմից կատարվող հանցանքին մասնակից դարձնելու համար:

Անչափահասի մեջ հանցավոր գաղափարախոսություն, հանցավոր ենթամշակույթի ավանդույթներ, հանցավոր վարքագծի կանոններ կամ սովորույթներ սերմանելը գործունեություն է, որն ուղղված է անչափահասի մոտ այնպիսի հատկանիշների ձևավորմանը կամ ամրապնդմանը, որոնք կհանգեցնեն նրա մոտ հանցավոր գաղափարախոսության, հանցավոր ենթամշակույթի ավանդույթների, հանցավոր վարքագծի կանոնների կամ սովորույթների ընդունմանը կամ նրան կդարձնեն այդ հանցավոր գաղափարախոսության, հանցավոր ենթամշակույթի ավանդույթների, հանցավոր վարքագծի կանոնների կամ սովորույթների կրող⁴:

Մինչև ժամանակ, գործող Օրենսգրքում քրեական ենթամշակույթ եզրույթը օգտագործվում է 16 անգամ: Մասնավորապես՝ գործող Օրենսգրքի 85-րդ հոդվածում (պատիժը կրելուց պայմանական վաղաժամկետ ազատելը) որպես դատապարտյալի կողմից նոր հանցանք կատարելու հավանականությունը գնահատելիս հաշվի առնվող հանգամանք օրենսդիրը դիտարկում է քրեական ենթամշակույթի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքը, իսկ մնացած դեպքերում քրեական ենթամշակույթ եզրույթը կիրառվում է քրեական ենթամշակույթին առնչվող հանցակազմեր նախատեսող, գործող Օրենսգրքի 322-325-րդ հոդվածներում:

² Տե՛ս *Малинин В. Б., Трапидзе К. З.*, Культура и субкультура, Царскосельские чтения, 2014, №XVIII, էջ 150, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/kultura-i-subkultura> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

³ Տե՛ս *Малинин В. Б., Измаков В. А.*, Социология культуры и субкультуры, Здоровье и образование в XXI веке, 2017, №10, էջ 390, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologiya-kultury-i-subkultury> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

⁴ Տե՛ս *Թումայան Դ. Ա., Հովհաննիսյան Կ. Հ.*, Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս: Ոստիմական ձեռնարկ, Երևան, ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր, Լիմուշ հրատ., 2022, էջ 365:

Նմանօրինակ պայմաններում, հարց է առաջանում, արդյո՞ք օրենսդիրը, հանցավոր ենթամշակույթ և քրեական ենթամշակույթ եզրույթները կիրառելով, նկատի է ունեցել տարբեր երևույթներ, թե վերը նշված երկու եզրույթները գործող Օրենսգրքում միաժամանակ կիրառելով՝ թույլ է տրվել օրենսդրական տեխնիկայի կանոնների խախտում՝ հաշվի առնելով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի⁵ (այսուհետ նաև՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք) 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջն առ այն, որ նորմատիվ իրավական ակտում միևնույն միտքն արտահայտելիս կիրառվում են միևնույն բառերը, տերմինները կամ բառակապակցությունները՝ որոշակի հերթականությամբ:

Կարծում ենք, հանցավոր ենթամշակույթ և քրեական ենթամշակույթ եզրույթները համարժեք չեն: Հանցավոր ենթամշակույթը շատ ավելի լայն երևույթ է և իր մեջ, ի թիվս այլնի, ներառում է նաև քրեական ենթամշակույթը, այլ կերպ՝ հանցավոր ենթամշակույթը և քրեական ենթամշակույթը հարաբերակցվում են որպես ամբողջ և մաս:

Այսինքն, քրեական ենթամշակույթն առավել համընդգրկուն երևույթի՝ հանցավոր ենթամշակույթի բաղկացուցիչ մասն է միայն, դրա տարրերից մեկը:

Այսպես, քրեական ենթամշակույթը վերաբերելի է գողական աշխարհի ներկայացուցիչներին կամ վերջիններիս գաղափարներին հարողներին, որոնք ղեկավարվում են «գողական օրենքով» («պռագոնով»)⁶, և հանդիսանում է հանցավոր ենթամշակույթի տեսակներից մեկը: Մինչդեռ, իրենց ենթամշակույթն ունեն նաև այլ հանցանքներ կատարող անձինք (օրինակ՝ «հաքերները»⁷, «կոռուպցիոներները»⁸), այդ թվում նաև՝ այնպիսիք (օրինակ՝ «նարկոբիզնեսում» ընդգրկվածները⁹), որոնց կողմից կատարված հանցանքներն ընդունելի չեն համարվում գողական աշխարհի ներկայացուցիչների կողմից¹⁰:

Նմանօրինակ պայմաններում, գտնում ենք, որ գործող Օրենսգրքի 238-րդ հոդվածում նախատեսված հանցակազմով օրենսդիրը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսել անչափահասի մեջ հանցավոր ենթամշակույթի ավանդույթներ սերմանելու համար՝ որպես

⁵ Տե՛ս «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» թիվ ՀՕ-180-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, ընդունվել է 2018 թվականի մարտի 21-ին, ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի ապրիլի 7-ին, ՀՀՊՏ 2018.03.28/23(1381) Հոդ. 373:

⁶ Տե՛ս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Ashlarba v. Georgia գործով 2014 թվականի հուլիսի 15-ի վճռի 22-րդ կետը, գանգատ թիվ 45554/08, (հասանելի է <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-145572> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ), ՀՀ արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկներում և մարմիններում հասարակական վերահսկողություն իրականացնող հասարակական դիտորդների խմբի՝ 2020 թվականի գործունեության հաշվետվություն /ամենամյա/, Հայաստան, 2021, էջեր 80, 87 (հասանելի է <https://prisoninitiatives.am/reports/18277/> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ), *Իսկանդարյան Ն. և այլ համահեղինակներ*, Ոչ ֆորմալ հարաբերությունները Հայաստանի ազատագրկման վայրերում. Նուբարաշեն քրեակատարողական հիմնարկի օրինակով, Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ ՀԿ, 2017, էջ 8, (հասանելի է http://www.csi.am/sites/default/files/library/report_prison_subculture%20Arm.pdf հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

⁷ Տե՛ս *Масленченко С. В.*, Субкультура хакеров как порождение информатизации общества, автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. культурологии, Санкт-Петербург, 2008, էջեր 11-16, (հասանելի է <https://www.twirpx.com/file/1703038/> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

⁸ Տե՛ս *Катков И.*, Духовные концепты в исследовании коррупционных субкультур (социокультурный подход), Государственная служба, 2014, №2 (88), էջեր 115-118 (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnyye-kontsepty-v-issledovanii-korrupsionnyh-subkultur-sotsiokulturnyy-podhod> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

⁹ Տե՛ս *Голощанов Е. В., Голощанова Т. Г.*, Криминальная наркотическая субкультура (на примерах наименования лиц, занятых в наркобизнесе), Правосудие, 2019, №2, էջեր 188-200, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalnaya-narkoticheskaya-subkultura-na-primerah-naimenovaniya-lits-zanyatyh-v-narkobiznese> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹⁰ Տե՛ս *Իսկանդարյան Ն. և այլ համահեղինակներ*, նշված աշխ., էջ 8:

այդպիսին դիտելով ոչ միայն քրեական ենթամշակույթը, այլ նաև հանցանք կատարողներին բնութագրող այլ ենթամշակույթները: Իսկ գործող Օրենսգրքի այլ կարգավորումներում, օգտագործելով քրեական ենթամշակույթ եզրույթը, օրենսդիրը նկատի է ունեցել հենց գողական աշխարհի ներկայացուցիչների և վերջիններիս գաղափարներին հարող անձանց կողմից ընդունված, «գողական օրենքի» («պռագոնի») վրա հիմնված ենթամշակույթը:

Հետևաբար, օրենսդիրը, գործող Օրենսգրքում հանցավոր ենթամշակույթ և քրեական ենթամշակույթ եզրույթները միաժամանակ կիրառելով, թույլ չի տվել «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջի խախտում, այլ կերպ՝ օրենսդիրը վերը նշված երկու եզրույթները չի կիրառել միևնույն միտքն արտահայտելիս:

Քրեական ենթամշակույթի դեմ քրեաիրավական պայքար մղելու տեսանկյունից կարևոր է անդրադառնալ նաև այն հարցին, թե արդյո՞ք ընդունելի է օրենսդրական մակարդակում գողական խոսվածքի՝ գողական աշխարհում կիրառվող եզրույթների օգտագործումը:

Գողական խոսվածքում առանձնակի տեղ են գրավում բառերի ու հասկացությունների այն խմբերը, որոնք ձևակերպում են այդ աշխարհի կարգավիճակները և հիերարխիան, կարգավորում են տարբեր աստիճանակարգերում գտնվողների փոխհարաբերությունները, սահմանում դրանց մեջ թույլատրելի ու անթույլատրելի շատ խիստ ու հստակ տարանջատելով «ճիշտն» ու «սխալը», սահմանազատում են բանտային տարածքում գողական աշխարհի և մնացած բանտարկյալների կարգավիճակներն ու փոխհարաբերությունների ձևերը, սահմանում են՝ ըստ բանտարկյալների կարգավիճակների՝ նրանց տեղը բանտային տարածքում՝ սկսած բանտախցի տարածքից, վերջացրած բանտարկյալների համար ընդհանուր տարածքները, սահմանում են բանտարկյալների և բանտային վարչակազմի ու ծառայողների հետ բանտարկյալների փոխհարաբերման սկզբունքները, թույլատրելի ու արգելվածը, սահմանում են խրախուսելի և արգելված արարքները՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով հատկապես արգելվածներին, սահմանում են պատիժների ձևերը՝ սահմանված հասկացություններն ու վարվելակարգային նորմերն ու պրակտիկաները խախտելու դեպքում, սահմանում են գողական աշխարհի ներկայացուցիչների իրավունքներն ու պարտականությունները, սահմանում են գողական աշխարհի կարգուկանոնն ապահովող հիմնական ինստիտուտները, ներառյալ՝ ֆինանսատնտեսականը, ձևակերպում են մեխանիզմները, որոնք ապահովում են այդ ինստիտուտների գործունեությունը¹¹:

Այս հարցի առնչությամբ տեսության մեջ արտահայտվել են միմյանցից տարբերվող կարծիքներ: Մասնավորապես, կարծիքներ են արտահայտվել թե՛ գողական խոսվածքի՝ օրենսդրական մակարդակում կիրառման հնարավորության, և թե՛ դրա կիրառման անթույլատրելիության մասին:

Ըստ Յու. Գոլիկի՝ գողական հասկացություններին անցնելը հիմարություն է և վիրավորական ողջ ժողովրդի համար¹²:

Վերոնշյալից տարբերվող կարծիք է արտահայտել Վ. Բիչկովը, համաձայն որի՝ քանի դեռ օրենսդիրը չի տալիս ՌԴ քրեական օրենսգրքի¹³ 210-րդ հոդվածի (հանցավոր համագործակ-

¹¹ Տե՛ս Թադևոսյան Ա., Գողական խոսվածքը քրեական ու թաղային միջավայրերում. փոխակերպումներն ու ընդհանրությունները, Քրեական («գողական») խոսվածքի բացատրական բառարան, Երևան, Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամ, 2023, էջեր 130-131, (հասանելի է <https://epfarmenia.am/hy/documents/dictionary-of-armenian-criminal-slang> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹² Տե՛ս Գոլիկ Ю. В., Коллизии в уголовном праве как реальность, Юридическая техника, 2017, №11, էջ 405, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/kollizii-v-ugolovnom-prave-kak-realnost> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹³ Տե՛ս Уголовный кодекс Российской Федерации, (հասանելի է https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

ցություն (հանցավոր կազմակերպություն) կազմակերպելը կամ դրան մասնակցելը) չորրորդ մասի (արարքի կատարումը հանցավոր հիերարխիայում բարձրագույն կարգավիճակ զբաղեցնող անձի կողմից) հատուկ սուբյեկտի հստակ սահմանումը («օրենքով գող», «պոլիժենեց», «նայող» և այլն), այն «մեռած» կլինի¹⁴:

Իսկ ըստ Ա. Գրիշկոյի՝ հանցավոր աշխարհի առաջնորդներին բնութագրող հասկացությունների՝ օրենսդրական կամ այլ նորմատիվ-իրավական ամրագրումը կնպաստի միայն հանցավոր համագործակցություններ (հանցավոր կազմակերպություններ) կազմակերպելուն հակազդելու ոլորտում իրավակիրառ և դատական պրակտիկայի ակտիվացմանը¹⁵:

Ինչպես մեր կողմից արդեն նշվել է, օրենսդիրն իրավացիորեն ընդունելի է համարել օրենսդրական մակարդակում գողական աշխարհի անդամների կարգավիճակը բնութագրող տերմինոլոգիայի կիրառումը¹⁶: Ջարգացնելով նախկինում արտահայտված դիրքորոշումները՝ կարծում ենք, որ դրանք կիրառելի են ոչ միայն գողական աշխարհի անդամների կարգավիճակը բնութագրող եզրույթների, այլ նաև գողական աշխարհում կիրառվող այլ եզրույթների նկատմամբ ևս:

Այս տեսանկյունից ուշագրավ է հատկապես Իտալիայի քրեական օրենսգրքի 416-bis հոդվածի իրավակարգավորումը (մաֆիոզային տեսակի միություն), որում օգտագործվում են կոնկրետ հանցավոր խմբավորումների անունները և նշվում է, որ այդ հոդվածի դրույթները տարածվում են նաև կամորայի¹⁷ (իտալերեն՝ camorra), նդրանգետայի¹⁸ (իտալերեն՝ 'ndrangheta) վրա¹⁹:

Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտ է հստակեցնել գողական խոսվածքի՝ գողական աշխարհում կիրառվող եզրույթների օրենսդրական մակարդակում օգտագործման թույլատրելիության սահմանները:

Իրավական պետության սկզբունքը, ի թիվս այլոց, պահանջում է նաև իրավական օրենքի առկայություն: Վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի՝ իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու՝ թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն ձևակերպված չէ բավարար ճշգրտությամբ, որը թույլ կտա իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց դրան համապատասխանեցնել իրենց վարքագիծը. նրանք պետք

¹⁴ Տե՛ս *Бычков В. В.*, Несоввершенство понятийного аппарата уголовного законодательства как следствие проблемности противодействия организованной преступности, Правовое развитие России XXI века: актуальные задачи юридической науки и практики: Сборник статей всероссийской научно-практической конференции, посвященный 25-летию юбилею Института права Челябинского государственного университета, Челябинск, ООО «Полиграф-мастер», 2016, էջ 242, (հասանելի է <https://elibrary.ru/item.asp?id=29189892> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹⁵ Տե՛ս *Гришко А. Я.*, Реализация криминологических понятий в уголовном и уголовно-исполнительном праве, Вестник Кузбасского института, 2017, № 4(33), էջ 33, (հասանելի է <https://elibrary.ru/item.asp?id=30736138> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹⁶ Տե՛ս *Բարախանյան Ա.*, «Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալը կամ ստանալը կամ պահպանելը» հանցակազմի որոշ հիմնահարցեր, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, 1(2) 2020, Երևան, ԵՊՀ իրատարակչություն, 2021, էջեր 67-74, (հասանելի է http://publishing.yసు.am/files/lravagitutyan_aspirantner-2020.pdf հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹⁷ Տե՛ս *Мацкевич И. М.*, Воспомнить все о транснациональных преступных организациях: криминологический очерк, Союз криминалистов и криминологов, 2020, № 4, էջեր 78-81, (հասանելի է <https://crimescience.ru/wp-content/uploads/2015/11/105920-3.pdf#page=76> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

¹⁸ Տե՛ս նույն տեղում, էջեր 81-84:

¹⁹ Տե՛ս *Codice penale Italiano* (հասանելի է <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

է հնարավորություն ունենան կանխատեսել այն հետևանքները, որոնք կարող է առաջացնել տվյալ գործողությունը²⁰:

Իրավական որոշակիության սկզբունքն անհրաժեշտ է, որպեսզի համապատասխան հարաբերությունների մասնակիցները ողջամիտ սահմաններում ի վիճակի լինեն կանխատեսել իրենց վարքագծի հետևանքները և վստահ լինեն ինչպես իրենց պաշտոնապես ճանաչված կարգավիճակի անփոփոխելիության, այնպես էլ ձեռք բերված իրավունքների և պարտավորությունների հարցում²¹:

Այսպես, քրեական ենթամշակույթին վերաբերող որոշ երևույթներ (օրինակ՝ գողական աշխարհ, գողական օրենք) կամ կարգավիճակներ (օրինակ՝ օրենքով գող) չունեն իրենց էությունն ամբողջությամբ ընդգրկող հոմանիշները գրական խոսքում: Հետևաբար, օրենսդրական մակարդակում այդ երևույթները և կարգավիճակները գրական խոսքի եզրույթները կիրառելու միջոցով նկարագրելիս, կարող է առաջանալ խնդրահարույց իրավիճակ՝ իրավական որոշակիության սկզբունքի տեսանկյունից և համապատասխան հարաբերությունների մասնակիցները ողջամիտ սահմաններում ի վիճակի չլինեն կանխատեսել իրենց վարքագծի հետևանքները:

Վերը նշվածը, սակայն, չպետք է մեկնաբանվի, որպես օրենսդրական մակարդակում գողական խոսվածքի կիրառման չարաշահման թողտվություն: Ինչպես գողական խոսվածքի՝ օրենսդրական մակարդակում կիրառման կատեգորիկ բացառումը, նույն կերպ մեր կողմից ընդունելի չէ նաև գողական խոսվածքի եզրույթների օրենսդրական մակարդակում համատարած կիրառումը: Քրեական ենթամշակույթին առնչվող քրեաիրավական նորմերում ցանկացած երևույթ և կարգավիճակ գողական խոսվածքի եզրույթներ կիրառելով նկարագրելը՝ նույնիսկ այդ նորմերն իրավական որոշակիության սկզբունքին առավելագույնս համապատասխանեցնելու նպատակով ևս խնդրահարույց է, քանի որ գողական խոսվածքի եզրույթներից որոշներն ունեն իրենց հոմանիշները գրական խոսքում, որոնք ամբողջությամբ բացահայտում են քրեական ենթամշակույթին վերաբերող երևույթների, կարգավիճակների էությունը, և որոնք էլ կարող են կիրառվել օրենսդրական մակարդակում՝ գողական խոսվածքի փոխարեն: Այսինքն, գողական խոսվածքի եզրույթների կիրառումն օրենսդրական մակարդակում պետք է լինի վերջին՝ բացառիկ միջոցը (ultima ratio) և կիրառվի այն դեպքերում, երբ գրական խոսքում առկա չեն քրեական ենթամշակույթին վերաբերող երևույթների և կարգավիճակների էությունը նույնությամբ արտահայտող եզրույթներ:

Բացի դրանից՝ գողական խոսվածքի որոշ եզրույթներ (մասնավորապես՝ գողական աշխարհի ներկայացուցիչ չհանդիսացող և վերջիններիս կողմից բացասական վերաբերմունքի արժանացող անձանց բնութագրող եզրույթներ²²) մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող բնույթ ունեն և դրանց կիրառումն օրենսդրական մակարդակում ևս ընդունելի չէ՝ նույնիսկ իրավական որոշակիության սկզբունքն ապահովելու նպատակով:

Այսպիսով, օրենսդրական մակարդակում գողական խոսվածքի՝ գողական աշխարհում

²⁰ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 2008 թվականի մայիսի 13-ի թիվ ՍԴՈ-753 որոշման 9-րդ կետը (հասանելի է https://concourt.am/decision/decisions/633d5b8dc8cbe_sdv-753.pdf հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

²¹ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 2019 թվականի հունվարի 22-ի թիվ ՍԴՈ-1439 որոշման 4.5-րդ կետը (հասանելի է <https://concourt.am/decision/decisions/sdv-1439.pdf> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

²² Տե՛ս *Իսկանդարյան Ն. և այլ համահեղինակներ* նշված աշխ., էջ 8, *Քիչարյան Կ. Ա.*, Քրեական ենթամշակույթին առնչվող արարքների քրեաիրավական բնութագիրը (գիտագործական մեկնաբանություններ), գիտ. խմբ.՝ *Սոսքեյան Ս. Վ.*, Երևան, Արդարադատության ակադեմիա, 2020, էջեր 25-26, (հասանելի է <https://aoj.am/storage/library/academy-publications/cA1p3cXVvJQorU9WKQ9tqumypZNDI64fq9C5lzEu.pdf> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

կիրառվող եզրույթների օգտագործումը թույլատրելի է միայն որպես վերջին՝ բացառիկ միջոց (ultima ratio), երբ գրական խոսքում առկա չեն քրեական ենթամշակույթին վերաբերող երևույթների և կարգավիճակների էությունը նույնությամբ արտահայտող եզրույթներ և միայն այն դեպքում, երբ այդ եզրույթները մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող բնույթ չունեն:

Եզրակացություն

Այսպիսով, գործող Օրենսգրքի 238-րդ հոդվածում նախատեսված հանցակազմով օրենսդիրը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսել անչափահասի մեջ հանցավոր ենթամշակույթի ավանդույթներ սերմանելու համար՝ որպես այդպիսին դիտելով ոչ միայն քրեական ենթամշակույթը, այլ նաև հանցանք կատարողներին բնութագրող այլ ենթամշակույթները: Իսկ գործող Օրենսգրքի այլ կարգավորումներում, օգտագործելով քրեական ենթամշակույթ եզրույթը, օրենսդիրը նկատի է ունեցել հենց գողական աշխարհի ներկայացուցիչների և վերջիններիս գաղափարներին հարող անձանց կողմից ընդունված, «գողական օրենքի» («պռագոնի») վրա հիմնված ենթամշակույթը: Հետևաբար, օրենսդիրը, գործող Օրենսգրքում հանցավոր ենթամշակույթ և քրեական ենթամշակույթ եզրույթները միաժամանակ կիրառելով, թույլ չի տվել «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջի խախտում, այլ կերպ՝ օրենսդիրը վերը նշված երկու եզրույթները չի կիրառել միևնույն միտքն արտահայտելիս:

Բացի դրանից՝ հարկ է նշել, որ օրենսդրական մակարդակում գողական խոսվածքի՝ գողական աշխարհում կիրառվող եզրույթների օգտագործումը թույլատրելի է միայն որպես վերջին՝ բացառիկ միջոց (ultima ratio), երբ գրական խոսքում առկա չեն քրեական ենթամշակույթին վերաբերող երևույթների և կարգավիճակների էությունը նույնությամբ արտահայտող եզրույթներ և միայն այն դեպքում, երբ այդ եզրույթները մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող բնույթ չունեն:

Ամփոփագիր: Հոդվածը նվիրված է քրեական ենթամշակույթը բնութագրող եզրույթների օրենսդրական ամրագրման որոշ հիմնահարցերին, որոնց անդրադարձ կատարելն էական նշանակություն ունի քրեական ենթամշակույթի դեմ պայքար մղելու համար անհրաժեշտ քրեաիրավական նորմերին վերաբերող հիմնախնդիրների ուսումնասիրության ընթացքում:

Մասնավորապես, հոդվածում հեղինակն անդրադարձ է կատարել Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 238-րդ հոդվածում նկարագրված ենթամշակույթի և քրեական ենթամշակույթի հարաբերակցության հարցին: Արդյունքում, հեղինակը հանգել է հետևության, որ այդ եզրույթները համարժեք չեն և այդ ենթամշակույթները հարաբերակցվում են որպես ամբողջ և մաս:

Բացի դրանից՝ հեղինակը, զարգացնելով նախկինում արտահայտված դիրքորոշումները, գտել է, որ օրենսդրական մակարդակում թույլատրելի է ոչ միայն գողական աշխարհի անդամների կարգավիճակը բնութագրող եզրույթների, այլ նաև գողական աշխարհում կիրառվող այլ եզրույթների կիրառումը: Միևնույն ժամանակ, հեղինակը փորձ է կատարել հստակեցնել գողական խոսվածքի՝ գողական աշխարհում կիրառվող եզրույթների օրենսդրական մակարդակում օգտագործման թույլատրելիության սահմանները՝ գտնելով, որ դրանց օգտագործումը թույլատրելի է միայն որպես վերջին՝ բացառիկ միջոց (ultima ratio), երբ գրական խոսքում առկա չեն քրեական ենթամշակույթին վերաբերող երևույթների և կարգավիճակների էությունը նույնությամբ արտահայտող եզրույթներ և միայն այն դեպքում, երբ այդ եզրույթները մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող բնույթ չունեն:

Annotation. The article is dedicated to some issues of legislative fixation of the terms characterizing the criminal subculture, the reference to which is of essential importance during the study of the issues related to the criminal legal

norms necessary to fight against the criminal subculture.

In particular, in the article, the author referred to the question of the relationship between the subculture described in Article 238 of the Criminal Code of the Republic of Armenia and the criminal subculture. As a result, the author came to the conclusion that these terms are not equivalent and these subcultures are related as whole and part.

In addition, the author, developing the previously expressed positions, found that at the legislative level, it is permissible not only to use terms characterizing the status of members of the thieves' world but also to use other terms used in the thieves' world. At the same time, the author has made an attempt to clarify the limits of the admissibility of the use of thieves' speech, the terms used in the thief's world, at the legislative level, finding that their use is permissible only as the last, exceptional measure (*ultima ratio*), when there are no terms expressing the essence of the phenomena and statuses related to the criminal subculture in the literary speech, and only in the case when these terms do not demean the honor and dignity of a person.

Аннотация. Статья посвящена некоторым вопросам законодательного закрепления терминов, характеризующих криминальную субкультуру, обращение к которым имеет существенное значение при исследовании вопросов, связанных с уголовно-правовыми нормами, необходимыми для борьбы с криминальной субкультурой.

В частности, в статье автор обратился к вопросу о соотношении субкультуры, описанной в ст. 238 УК РА, и криминальной субкультуры. В результате автор пришел к выводу, что данные термины не являются равнозначными, и эти субкультуры соотносятся как целое и часть.

Кроме того, автор, развивая ранее высказанные позиции, пришел к выводу, что на законодательном уровне допустимо не только использование терминов, характеризующих статус членов воровского мира, но и употребление других терминов, используемых в воровском мире. Вместе с тем автор предпринял попытку уточнить пределы допустимости использования воровской речи, терминов, используемых в воровском мире, на законодательном уровне, придя к выводу, что их использование допустимо лишь в качестве последней, исключительной меры (*ultima ratio*), когда в литературной речи нет терминов, выражающих суть явлений и статусов, связанных с криминальной субкультурой, и только в том случае, когда эти термины не унижают честь и достоинство человека.

Բանալի բառեր – քրեական ենթամշակույթ, գողական աշխարհ, գողական օրենք, օրենքով գող, գողական խոսվածք:

Keywords: *criminal subculture, thieves' world, thieves' code, thief in law, thieves' speech.*

Ключевые слова: *криминальная субкультура, воровской мир, воровской закон, вор в законе, воровская речь.*

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 2021 թվականի մայիսի 5-ին, ուժի մեջ է մտել 2022 թվականի հուլիսի 1-ին, Միասնական կայք 2021.05.17-2021.05.30, Պաշտոնական հրապարակման օրը 27.05.2021:

2. Малинин В. Б., Трапаидзе К. З., Культура и субкультура, Царскосельские чтения, 2014, №XVIII, էջեր 144-150, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/kultura-i-subkultura> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

3. Малинин В. Б., Измалков В. А., Социология культуры и субкультуры, Здоровье и образование в XXI веке, 2017, №10, էջեր 389-392, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologiya-kultury-i-subkultury> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

4. Թումասյան Դ. Ա., Հովհաննիսյան Կ. Հ., Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Հատուկ մաս: Ոստանական ձեռնարկ, Երևան, ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր, Լիմուշ հրատ., 2022, 914 էջ:

5. «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» թիվ ՀՕ-180-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենք, ըն-

դունվել է 2018 թվականի մարտի 21-ին, ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի ապրիլի 7-ին, ՀՀՊՏ 2018.03.28/23(1381) Հոդ.373:

6. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Ashlarba v. Georgia գործով 2014 թվականի հուլիսի 15-ի վճիռ, գանգառ թիվ 45554/08, (հասանելի է <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-145572> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

7. ՀՀ արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկներում և մարմիններում հասարակական վերահսկողություն իրականացնող հասարակական դիտորդների խմբի՝ 2020 թվականի գործունեության հաշվետվություն /ամենամյա/, Հայաստան, 2021, 165 էջ, (հասանելի է <https://prisoninitiatives.am/reports/18277/> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

8. Իսկանդարյան Ն. և այլ համահեղինակներ, Ոչ ֆորմալ հարաբերությունները Հայաստանի ազատագրված վայրերում. Նուբարաշեն քրեակատարողական հիմնարկի օրինակով, Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ ՀԿ, 2017, 18 էջ, (հասանելի է http://www.csi.am/sites/default/files/library/report_prison_subculture%20Arm.pdf հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

9. Масленченко С. В., Субкультура хакеров как порождение информатизации общества, автореф. дисс. на соиск. учен. степени канд. культурологии, Санкт-Петербург, 2008, 20 էջ, (հասանելի է <https://www.twirpx.com/file/1703038/> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

10. Катков И., Духовные концепты в исследовании коррупционных субкультур (социокультурный подход), Государственная служба, 2014, №2 (88), էջեր 115-119, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnye-kontsepty-v-issledovanii-korrupsionnyh-subkultur-sotsiokulturnyy-podhod> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

11. Голощапов Е. В., Голощапова Т. Г., Криминальная наркотическая субкультура (на примерах наименования лиц, занятых в наркобизнесе), Правосудие, 2019, №2, էջեր 188-205, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalnaya-narkoticheskaya-subkultura-na-primerah-naimenovaniya-lits-zanyatyh-v-narkobiznese> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

12. Թադևոսյան Ա., Գողական խոսվածքը քրեական ու թաղային միջավայրերում. փոխակերպումներն ու ընդհանրությունները, Քրեական («գողական») խոսվածքի բացատրական բառարան, Երևան, Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամ, 2023, էջեր 118-151, (հասանելի է <https://epfarmeria.am/hy/documents/dictionary-of-armenian-criminal-slang> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

13. Голик Ю. В., Коллизии в уголовном праве как реальность, Юридическая техника, 2017, №11, էջեր 404-406, (հասանելի է <https://cyberleninka.ru/article/n/kollizii-v-ugolovnom-prave-kak-realnost> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

14. Уголовный кодекс Российской Федерации, (հասանելի է https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

15. Бычков В. В., Несовершенство понятийного аппарата уголовного законодательства как следствие проблемности противодействия организованной преступности, Правовое развитие России XXI века: актуальные задачи юридической науки и практики: Сборник статей всероссийской научно-практической конференции, посвященный 25-летию юбилею Института права Челябинского государственного университета, Челябинск, ООО «Полиграф-мастер», 2016, էջեր 239-244, (հասանելի է <https://elibrary.ru/item.asp?id=29189892> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

16. Гришко А. Я., Реализация криминологических понятий в уголовном и уголовно-исполнительном праве, Вестник Кузбасского института, 2017, № 4(33), էջեր 29-33, (հասանելի է <https://elibrary.ru/item.asp?id=30736138> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

17. Բաբախանյան Ա., «Քրեական աստիճանակարգության բարձրագույն կարգավիճակ տալը կամ ստանալը կամ պահպանելը» հանցակազմի որոշ հիմնահարցեր, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, 1(2) 2020, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2021, էջեր 61-81, (հասանելի է http://publishing.y-su.am/files/lravagitutyan_aspirantner-2020.pdf հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

18. Мацкевич И. М., Вспомнить все о транснациональных преступных организациях: криминологический

очерк, Союз криминалистов и криминологов, 2020, №. 4, էջեր 76-102, (հասանելի է <https://crimescience.ru/wp-content/uploads/2015/11/105920-3.pdf#page=76> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

19. Codice penale Italiano (հասանելի է <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

20. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 2008 թվականի մայիսի 13-ի թիվ ՍԴՈ-753 որոշում, 19 էջ, (հասանելի է https://concourt.am/decision/decisions/633d5b8dc8cbe_sdv-753.pdf հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

21. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 2019 թվականի հունվարի 22-ի թիվ ՍԴՈ-1439 որոշում, 17 էջ, (հասանելի է <https://concourt.am/decision/decisions/sdv-1439.pdf> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

22. Բիշարյան Կ. Ա., Քրեական ենթամշակույթին առնչվող արարքների քրեաիրավական բնութագիրը (գիտագործնական մեկնաբանություններ), գիտ. խմբ.՝ Առաքելյան Ս. Վ., Երևան, Արդարադատության ակադեմիա, 2020, 46 էջ, (հասանելի է <https://aoj.am/storage/library/academy-publications/cA1p3cXVvJQorU9WKQ9tqumypZNDI64fq9C5IzEu.pdf> հղումով 06.10.2024 թ. դրությամբ):

Բաբախանյան Ա. - ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի դատավորի օգնական, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի դասախոս, էլիասցե՝ arman.babakhanyan@ysu.am:

Ներկայացվել է խմբագրություն 05.10.2024 թ., տրվել է գրախոսության 05.10.2024 թ., երաշխավորվել է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի նախագահ Հ. Ասատրյանի և ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, ի.գ.թ. Ս. Սիմոնյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 20.01.2025 թ.: